

Анексија на свим линијама.

Кад је изашао нови адвокатски ред за Босну и Херцеговину зачудно је свакога. Било је то почетком године 1909., неколико мјесец па проглашења анексије, када се сваки дан очекивало проглашење устава, који је имао народу дати законодавну власт. Још је више ~~запудио~~ наш народ скраћња преставка адвокатске коморе на земаљску владу, односно министарство, у којој се тражи међу осталим укидање досадашњих турских закона у нашој земљи и потпуно увођење оних аустр. закона. То се додатило баш на прагу нашега уставног доба. Испледа да су се неки особито журши да, још прије сабора нашега, по својој волји донесу законе у виду да сабор о том онда неће више ни водити радија. Тридесет година био је добар стари адвокатски ред и закони, о којима се говори о споменутој преставци, па сада најданпут не ваљају; на прагу устава није се могло чекати да и народ своју рекне, већ се бен народа стварају нови закони. Ту журбу не можемо друкчије протумачити него комодитетом и пуном себичности. Но док им је ишло за руком да и нови адвокатски ред постигне законску моћ, без судјеловања народа, потиске им се изјаснило покушај са споменутом преставком, јер је међутим устав проглашен, па ће тако и народ своју речи о тим предлогима прије него ли исти добију законску моћ. Оне, дакле, који су хтјели и с том представком да криомчаре, стигла је заједничка бламаџика.

Наши адвокати, скоро сви досељеници, (истичемо адвокате, јер нови адвокатски ред није донесен без њихова судјеловања) ограничавши се дебелим видом концепцијаног адвокатства, групувани наше домаће синове баш кад су дошли да отворе своје канцеларије, најмање три до четири године у пазад, трајећи од њих много дужу праксу, натоваривши им много теже услове, а напротив рад својих концепцијената синијавши на мјеру обичног пуномоћника лајка¹), осигурали су тако себи још за неколико година лијепе приходе; требало им је сада само једноставнији ред. Они су скоро сви учили само аустријско право, па им је тешко сада на ново штуцирати домаће право и законе, и стога су једноставно увези аустријско право. Друкчије се горица њихова журба допста не може протумачити.

И признајемо да је велика негота јаде се нема јединственога закона, као што је то у нас, где вриједе турско закони, а у другом реду онијти аустријски закони, т.ј. у тојико, у којима

¹ О највећем популарном адвокатском реду биће говор у мојој брошури, а подам се, да ће се о том и у нашем сабору повести ријеч. Писан.

имају да најдопуне прве кад ови чланци не говоре о дотичном случају. Признајемо да би било пуно једноставније, кад би вриједало само аустријско право, јер се не би тамо често долазило до колизије; но ово се чини може избегнути ако се добро познају оба споменута закона, ту даље лежи чвор, а то је иначој господи тоцино.

Ипак и ако наши турски закони изложију прије лифенских правних уредбама, које одговарају првоном схватању нашеј народе, а то под именом (које би прихватио) правилог правдај и јест најчешћије, то ми ипак, употребљујући га са општим аустријским законом, дајемо им јаку предност, јер је бољи, потпунији, модернији. Но зато ипак не можемо допустити да се исти бек законика обавира на свечанијим јединственим проглаши схватањи и за нашу земљу, и то из два разлога:

1. Закони треба да одговарају правној снажести народе, треба да су паралелни правног схватања народе. Формуле, у којој закон одијева право, треба да су познате народу, узете из народе. Само у том случају оправдано је начин: *ignorantia legis non excusat* (невјерујење законда не оправдава) или: *ignorantia legis nocet* (невјерујење законда узака), ако се може претпоставити, да су закони познати свима, односно да их свако може упознати. Сама промуузација акона не може оправдати горњег начина. Аустријски општи законик је склона римскога духа, одговара првоном схватању немачкога народа, а осим тога има у њему и католичког конфесионалног духа, а то се среће и у првоном схватању нашеј народе, који је осим тога подчињен у три џере. § 39. општих грађанских законика ће додуше, да разлика конфесија не утиче на важност приватноправних одношаја, али уза све то има законик конфесионални карактер, нарочито у женитбеном праву, па пр. § 593.: ко није џере хришћанске не може посједочити тестамента хришћанину. Или § 78. тачка 1. Кико је то за немку где има толико муслмана?

Наметнути нашем народу туђе правне схватаје и туђе правне облике била би неправда, управо нашеј. То би исто било као кад би нам наметнули немачки језик. Као би из пр. било кад би сади аустријском народу наметнули италијанско право схватаје! Узимимо из пр. најобичнији правни посао: куповаше и продају аустријског закон, као и римски сматра куповаше и продају консерваторним уговором (*nudo consenso*). Шта више и купаше признаје као прихваташе понуде. Кад нај судија суди да је куповаше и продаваше нерфектна, и кад је количина по прилици одређена; и пр. могу си продати до 50 тонара. Нај народ сматра да је куповаше и продаја тек онда, готова, кад се ини плати куповница, или

prodaje stvar ili dade kapara, ili bari tresecne ruke o ruku i treći presiyeche. Prije toga ne smatra se on nikako obaveznicim, nego misli da ima pravo drugom prodati, odnosno odustati od kupovana. Ili § 908. opštite austrijskog zakona veli, da stranka može kaparu zadržati ili traziti ispunjenje pogodbe, odnosno našnudu, ako je to ispunjenje nemoguće. Međutim naš narod smatra kaparju u svima slučajevima kao odustajanje (§ 909. o. r. 3.), t.j. ako artruje kaparju da ima pravo odustati od ispunjenja pogodbe. Sudija pak po zakonu vrošćuje uvođenje kaparju po § 908. o. r. 3., ne obavirući se na volju stranke.

Koliko je naših trgovaca štetovalo i još štetuje, što je u našem zakon presećena našem trgovackom svijetu nepoznata tuđa zakonska uredba, da se namne nenačurena ili neodgovarajuća roba ima primiti i staviti prodavaocu „na расположение“, mjesto prirodi, da se takova roba poslje prodavaocu vratag ili u onjih nevrini i t. d.

Od uvođenja opštite austrijskog zakona u našu zemlju imao bi koristi samo onaj, koji je vican njemu, dakle stranci, dok bi po našem narod to bilo to od velike štete. Istina je da jedinstvenost zakona u savезним državama ima svojih dobroih strana, kao što bi u opštite bila velika sreća da je na cijelom svijetu samo jedan jezik i jedna vjera, ali ne možemo dopustiti da se ta jedinstvenost stvori na štetu i propast našeg naroda. Austrija i Ugarska su u tješnjem savazu nego li naša država s njima, našim nemačkim jedinstvenog zakona, jer svaki hoće da štiti interese svoga naroda. Stoga ćemo se i mi boriti svim silama protiv aneksije na pravnom polju. I kazneno pravo, koje je svima narodima srodnje, jedinstvenije, ipak nosi i ima različna obilježja svoga naroda. Koliko su različitija ta obilježja privatnog prava kod pojedinog naroda, gdje se ide za tim da se zaštiti voza svakog pojedinca! Bosna je posebna država, poseban narod sa svojim pravnim sхватјем i običajima, pa prema tome mora imati i svoje posebne zakone.

2. Opštiti austrijski zakon ne možemo primiti i po drugog razloga. Ako je potreba da miđemo zakon onda treba da nađemo najbolji, koji odgovara nama, odnosno da stvorimo takav. Opštiti austrijski zakon je sam s jedne strane suvišan, s друге strane nepotpun. U njemu ima mnogo što ne spada u zakonik, nego je počinio i etičkog sadržaja, i spada na katedru ili u moraliku; u njemu nema pravnih uredbi koje su obzirom na naše socijalno i ekonomsko stanje suvišne. S друге strane je nepotpun: mnogo je prepušteno političkim zakonima; ne odgovara našim potrebama, na primjer, nema pravike o pretri nepretinuća muška i ženskog

рије. Та сувишност и осудица опште аустријског законника за наше прилике осјећа се особито у нашљедном и породичном праву, па и у стварном. На вишо је мјеста о. а. и контролован и цијасан, на пр. § 862, также, да је судилац везан за вријеме, које је потребно да одговор два пута стигне. Но не она се вијак како се то има рачунати. Или она мјеста, где се говори о „важним разлоцима“, а исти се поближе не навађају, него је препунитељско самртољија судије.

Обавезно аустријско право је у својој форми врло слободно, као у овим цијели аустр. грађ. законик, премда та слобода није спуда конзеквентно проведена, тако да се у том погледу много не удаљује од трговачког закона. Само у неким случајевима задржана је писмена или друга која форма. Наметнути сада свима такве слободне форме, о чијим би замашајима могао бити сјестан само један праву вјештији човек, било би штетно и опасно за поштена и праву нејешта човјека (§ 887. п. г. в.)

Нашљедно аустријско право не одговара нашим приспјама, правном схваташњу. Осим тога исто је неправедно прими преосталој супружни и супругу (у ове пријенорно § 757) и ненаконитој дјеци. Или на пр. § 822. који и теорији и практици ставља велике тешкоће. Па и цјелокупни систем аустр. зак. није строго проведен и погрешан је.

Да је општи аустр. законик и за саму Аустрију по гдје гаје застарио, тежак, исплеменијт, непотпуни, нејасан и т. д. показују толики накнадни закони и наредбе, поред њега, и толики покушаји његове темељне реформе. Увести тај закон и код нас значило би из једног криежа надати у други криеж.

Још нешто. У споменутој представци тражи се и овната мјенична способност. Истина је да је код нас граница мјеничне способности само протоколираних трговаца преуска, но мора се признати да је с друге стране врло опасно проширити мјеничну способност на све, јер врло многи и протоколирани трговац, потписујући мјеницу, не схвата замашност тога свога рада, а како ли би то схватило један већином писмен сељак. Ту би се можда дала нека средина наћи, нека друга међа, можда интелигенција, писменост и т. д. Опасност мјеничне обавезе лежи у том што се основа на неком апстрактном разлогу. Сам потпис обавезује и даље не вита. А осим тога мјеница се издаје обично на четири мјесеца, па би рок често иза у вријеме над сељак нема новца. Кошто би се онда мјеница протестирало, а све те трошкове морао би дотични спосити. Наш народ не сматра се обавезним да плати по јаметву, које се оснива на реалијем темељу и гдје му већ и сама ријеч „јаметво“ донекле представља замашност тога чини.

што код јанице није случај. Наш човек, кад предузима за кога јамство, не сматра се обавезним да плати у сваком случају, ако ма из ког разлога дужник не би могао памирти вјеровника. Он мисли да јамчи само за садашњост т. ј. да је дужник у вријеве предузимања дуга добар, да заслужује повјерење, а ипак што он за њега мора платити. За то § 688. Мереле и вели: „Кад би главни дужник умро биће ослобођен од јамства како јамац тако и његов јамац, ако га има. Исто тако ако јамац умре.“ Отуда приговор јамца вјеровику: „Ако је умро дужник мени, умро је и теби“. А по оним аустријском закону дужан је јамац увијек платити, шта више, ако је „јамац и платац“ има вјеровник право дуг прво од јамца тражити.

Није нам овдје намјера истицати све мане и недостатке општег аустр. грађ. закона, нити стављати основе за наше законодавство, јер то шите више и времена и простора. Хтјели смо само истаћи да је увођење аустр. закона у нашу земљу од штете по нацији народ, и упозорити на оно насиље које га од изјесних спрема нашему народу на правном пољу. Од њих се занета могло очекивати сада, пред уставом, више танта, несебичности и обзира према народу, од којега живе. Треба народ проучавати, упознати његово правно схватање и обитаје, па му кројити законе; у кратко: ништа о народу без народа.

Љубомир Симић.

Одговорни уредник.¹⁾

У књигама признатих научењака о штампарском праву, у законима напредних народа, у рјешењима уважених врховних судова разних држава тражио сам узалуд јасан и чист одговор на питање: Шта је одговорни уредник? Шта му је дужност и који је онセк његове одговорности у моралном и казненом по гледу? И ако се не да прецизно одговорити на ова питања, ипак се може на темељу науке и стеченог искуства бар приближно погодити истину, казати оно што јест и како треба да буде.

Чим је штампарска умјетност пронађена, и чим је она почела да рашири своју снагу, ширењем нових и напредних мисли, одмах је прива постојала да штампу ограничи. Црква и цезарин органи били су онда, у 15. вијеку, веома јаки. Владари су стајали под првим утицајем, а сама прива имала је своју војску, своје

1) 1. Dr. Oskar: *Die Strafrechtliche Haftung des Verleger*. Redaktion — 2. Dr. Löschner: *Wer ist aus dem Verlag verantwortlich*. Ленинградској школи пропагандиста осудило да би се на овој симпозијуму питање било — 3. Николај Јаков: *Право најаве над Правосудијом*. — 4. Јордан: *The modern Press-Law*. — 5. Dr. Dr. Petermann: — 6. Hollenbach: *Der Druck und Medienrecht*.